

Економіка виробництва

Ліневич А.С

23 січня 2017 р.

Зміст

1	Лекція 1. Підприємство як суб'єкт підприємницької діяльності	3
1.1	Напрями діяльності підприємства	3
1.2	Самостійність підприємства	4
1.3	Загальні принципи господарювання в Україні	4
1.4	Статутний фонд підприємства	5
1.5	Правові форми організації коропративних підприємств	5
1.5.1	Акціонерні товариства та їх види	5
1.5.2	Товариство з обмеженою відповідальністю	6
1.5.3	Повне товариство	6
1.5.4	Командитне товариство	6
1.6	Об'єднання підприємств та їх види	6
1.6.1	Договірні об'єднання	6
1.6.1.1	Асоціація	6
1.6.1.2	Корпорація	7
1.6.2	Статутні об'єднання	7
1.6.2.1	Консорціум	7
1.6.2.2	Концерн	7
1.6.3	Інституційні об'єднання	7
1.6.4	Інші форми об'єднань	7
1.7	Домашнє завдання	8
2	Лекція 2. Основні фонди підприємства	9
2.1	Класифікація фондів за участю у виробничому процесі	9
2.1.1	Основні виробничі	9
2.1.2	Основні невиробничі	9
2.2	Види вартості ОФ	10
2.3	Види зносу ОФ	10
2.3.1	Фізичний знос	10
2.3.2	Моральний знос	10
2.3.3	Амортизація	11
2.3.3.1	Методи нарахування амортизації	11

2.3.3.1.1	Прямолінійний метод	11
2.3.3.1.2	Метод зменшення залишкової вартості .	11
2.3.3.1.3	Метод прискореного зменшення зали- шкової вартості	11
2.3.3.1.4	Кумулятивний метод	12
2.4	Загальні показники ефективності використання основних фондів .	12
2.4.1	Фондовіддача	12
2.4.2	Фондоємність	12
2.4.3	Фондоозброєність	12
2.4.4	Задача	13

Лекція 1. Підприємство як суб'єкт підприємницької діяльності

1. Економіка підприємства. Поняття, цілі та напрями.
2. Правові основи функціонування підприємства.
3. Класифікація підприємств.
4. Добровільні та інституціональні об'єднання підприємств.

Економіка підприємства — розглядається як наука про забезпечення активності виробництва, шляхи і методи досягнення підприємством найбільших результатів за найменших витрат.

Метою вивчення курсу є формування сучасного економічного мислення в системі соціально-економічних процесів, які відбуваються на підприємстві за ринкових умов господарювання.

Підприємство — це самостійна господарська організація створена і зареєстрована у встановленому законному порядку для здійснення господарської діяльності з метою:

- задоволення потреб споживача;
- отримання прибутку;
- задоволення соціальних потреб суспільства (напр. створення робочих місць).

1.1 Напрями діяльності підприємства

Основні напрями діяльності підприємства:

- виробничий;
- комерційний;
- інвестиційний;
- фінансовий;
- інноваційний;

Відповідно до законодавства існують такі напрями діяльності підприємства:

1. звичайна діяльність;
2. надзвичайна або форс-мажорна діяльність;

Звичайна діяльність поділяється на такі види:

1. операційна діяльність (основна діяльність);
2. інша операційна діяльність (напр. оренда активів).

1.2 Самостійність підприємства

Підприємство має *економічну* та *юридичну* самостійність.

Економічна самостійність — це самостійне вирішення підприємством основних питань економічної діяльності:

- Що виробляти?
- Як виробляти?
- Для кого виробляти?
- За якою ціною продавати?

1.3 Загальні принципи господарювання в Україні

1. Забезпечення економічної багатоманітності та рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання.
2. Свобода підприємницької діяльності.
3. Обмеження державного регулювання економічних процесів.

Ринкові відносини забезпечують рівний розвиток усіх форм власності.

Чим менше держава втручається в економічну діяльність тим краще. Держава створює умови для економічної діяльності.

Відносини в сфері господарювання регулюються наступними документами:

1. Конституція України (28 червня 1996 року).
2. Господарський кодекс України.
3. Інші законодавчі акти.

Господарський кодекс України (2003). Встановлює правові основи господарської діяльності які базуються на різноманітності суб'єктів підприємницької діяльності різних форм та власностей, має на меті забезпечення зростання ділової активності, розвиток підприємництва, тощо.

Кодекс законів про працю України регламентує основні взаємини у сфері ви-

користання найманої праці в Україні (1971)¹

Статут — це установчий документ основі якого діє підприємство. Статут встановлюється засновником і власником майна організації як обсяг правил, що регулюють її правовий стан, відносини пов'язані з внутрішнім управлінням, стосунки з іншими організаціями чи громадянами.

Колективний договір — це угода між трудовим членством в особі профспілки та адміністрацією або власником підприємства, яка щорічно переглядається і регулює економічні і трудові відносини на підприємстві.

1.4 Статутний фонд підприємства

Статутний фонд — це сума вкладів засновників та учасників господарського товариства. Може вноситись як грошовими коштами так і майном.

В залежності від способу утворення статутного фонду в Україні діють:

- унітарні одноосібні підприємства;
- коропративні підприємства.

1.5 Правові форми організації коропративних підприємств

Більшу частину корпоративних підприємств складають господарські товариства таких організаційно-правових форм:

- товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ);
- акціонерне товариство;
- товариство з додатковою відповідальністю.

1.5.1 Акціонерні товариства та їх види

Акціонерне товариство — це господарське товариство, що має статутний фонд, поділений на рівну кількість акцій однакової номінальної вартості і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери в межах вартості належних їм акцій.

Публічне акціонерне товариство (ПАТ) — може здійснювати публічне і приватне розміщення акцій.

¹ Посилання на “Кодекс законів про працю України” — <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. Закон про створення кодексу був виданий у 1971 році, а перша редакція кодексу (зміни щодо надання допомоги під час вагітності та декретної відпустки) з'явилась у 1973 році.

Приватне акціонерне товариство (ПрАТ) — може здійснювати лише приватне розміщення акцій, та не може мати понад 100 осіб.

1.5.2 Товариство з обмеженою відповідальністю

Товариство з обмеженою відповідальністю — господарське товариство що має статутний фонд поділений на певні частки і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном, а учасники товариства лише у межах своїх вкладів

1.5.3 Повне товариство

Повне товариство — це господарське товариство всі учасники якого відповідно до укладеного ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

1.5.4 Командитне товариство

Командитне товариство — це господарське товариство *один або декілька учасників* якого відповідно до укладеного ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном, а *інші учасники* присутні в діяльності товариства несуть відповідальність лише за своїми вкладами.

1.6 Об'єднання підприємств та їх види

Об'єднання підприємств — це господарська організація утворена з двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних завдань.

1.6.1 Договірні об'єднання

1.6.1.1 Асоціація

Асоціація — договірне об'єднання створене з метою постійної координації господарської діяльності шляхом централізації однієї або декількох управлінських або виробничих функцій для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціацій. Асоціація не має право втручатись у господарську діяльність підприємств.

1.6.1.2 Корпорація

Корпорація — договірне об'єднання в якому його учасникам делегують окремі повноваження централізованого регулювання певного виду діяльності органами корпорації.

1.6.2 Статутні об'єднання

1.6.2.1 Консорціум

Консорціум — тимчасове статутне об'єднання для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети, реалізації цільових програм та інфраструктурних проектів.

1.6.2.2 Концерн

Концерн — статутне об'єднання підприємств на основі їх фінансової зацікавленості від одного або групи учасників з централізацією функцій господарської діяльності.

1.6.3 Інституційні об'єднання

Промислово-фінансові групи (ПФГ) — це об'єднання підприємств яке за рішенням кабміну на певний строк з метою реалізації державних програм, розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурною побудовою економіки України. В складі ПФГ визначається головне підприємство яке діє від його імені (часто це банк).

Холдинг — це підприємство яке володіє контрольним пакетом акцій інших підприємств. Дослівно сукупність материнської компанії та контрольованих утримуваних (від *англ. hold* — тримати, утримувати) нею дочірніх компаній.²

1.6.4 Інші форми об'єднань

Картель — це договірне об'єднання підприємств переважно однієї галузі для регулювання збуту виготовленої продукції.

Синдикат — це різновид картельної угоди згідно з якою створюється спільний канал збуту товарів за однаковими цінами.

² Уточнення з Wikipedia. “Холдинг — Вікіпедія” — <https://uk.wikipedia.org/wiki/Холдинг>

Трест — монополістичне об'єднання підприємств.

1.7 Домашнє завдання

Концесія — договір про передачу природних багатств підприємств, інших господарських об'єктів, що належать державі чи місцевим органам влади в тимчасову експлуатацію іншим державам, *іноземним* фірмам, тощо.³

Концесіонер — суб'єкт підприємницької діяльності, який на підставі договору отримав концесію.

Франчайзинг (фр. *franchise* – пільга, привілей) — це форма співпраці між юридично та фінансово незалежними сторонами (компаніями та/або фізичними особами), в рамках якої одна сторона (франчайзер), що володіє успішним бізнесом, відомою торговою маркою, ноу-хау, комерційними таємницями, репутацією та іншими нематеріальними активами, дозволяє іншій стороні (франчайзі) користуватися цією системою на певних умовах.⁴

³ “Концесія — Вікіпедія” — <https://uk.wikipedia.org/wiki/Концесія>

⁴ “Франчайзинг — Вікіпедія” — <https://uk.wikipedia.org/wiki/Франчайзинг>

Лекція 2. Основні фонди підприємства

1. Поняття, класифікація та оцінка основних фондів.
2. Знос основних фондів та його види. Амортизація основних засобів.
3. Показники ефективності використання основних фондів.

Фактори виробництва:

- робоча сила;
- засоби виробництва;
  - засоби праці;
  - предмети праці.

Основні фонди — це засоби праці які беруть участь у виробничому процесі більше 1-го року зберігаючи при цьому загальну первинну форму, а їх вартість переноситься на вартість виготовленої продукції поступово шляхом амортизаційних вирахувань.

2.1 Класифікація фондів за участю у виробничому процесі

2.1.1 Основні виробничі

Основні виробничі фонди — беруть безпосередню участь у виробничому процесі. Поділяються на:

- активні (машини та обладнання);
- пасивні (будівлі, споруди).

2.1.2 Основні невиробничі

Основні невиробничі фонди — фонди які знаходяться на балансі підприємства і призначення для обслуговування працівників.

Обмін та оцінка основних фондів здійснюється в натуральній і вартісній формі.

2.2 Види вартості ОФ¹

- **Первісна вартість** — фактична сума коштів витрачених на придбання та введення в дію ОФ (ціна, встановлення, налаштування, транспортні витрати, тощо).
- **Справедлива вартість** — це ринкова вартість основних фондів визначен експертами.
- **Балансова вартість** — вартість ОФ на початок розрахункового року за якого вони обліковуються на балансі підприємства. Містить витрати з покращенням ОФ.
- **Ліквідаційна вартість** — це сума коштів яку підприємство очікує отримати від продажу об'єкта після закінчення терміну його експлуатації.
- **Амортизована вартість** — це вартість спрацювання основних фондів.
- **Залишкова вартість** — це вартість ОФ яка ще не перенесена на вартість виготовленої продукції.
- **Відновлена вартість** — це вартість відтворення в сучасних умовах точної копії основних фондів.

2.3 Види зносу ОФ

2.3.1 Фізичний знос

Фізичний знос (фізичне зношування основних фондів) — поступова втрата основними фондами своєї споживчої вартості у процесі їх виробничого використання і під впливом несприятливих умов та сил природи, що пов'язаний зі зниженням його вартості в результаті втрати своїх фізичних властивостей (міцність, зовнішній вигляд і т. п.) шляхом природного фізичного старіння в процесі використання даного об'єкта майна.

2.3.2 Моральний знос

Моральний знос (моральне зношування основних фондів) — зниження вартості основних фондів внаслідок зростання продуктивності праці та технічного прогресу в галузях, де їх виробляють, пов'язане з втратою доцільності використання застарілих основних виробничих фондів через появу досконаліших предметів і засобів праці (з поліпшеними технічними і технологічними параметрами).

¹ тут і далі ОФ — Основні Фонди.

2.3.3 Амортизація

Амортизація (вартісний знос) — поступове перенесення вартості засобів праці в міру їх фізичного і морального зношування на продукцію, яку виготовляють з їх допомогою, та на надані послуги.

Згідно статті 138 Податкового Кодексу України² в Україні всі основні фонди поділяються на групи для яких зазначаються мінімально допустимі терміни корисного використання і рекомендований метод нарахування амортизації.

2.3.3.1 Методи нарахування амортизації

2.3.3.1.1 Прямолінійний метод

Річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів.

2.3.3.1.2 Метод зменшення залишкової вартості

Річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації. Річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість.

2.3.3.1.3 Метод прискореного зменшення залишкової вартості

Річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється відповідно до строку корисного використання об'єкта і подвоюється. Метод прискореного зменшення залишкової вартості застосовується лише при нарахуванні амортизації до об'єктів основних засобів, що входять до груп 4 (машини та обладнання) та 5 (транспортні засоби).

² Податковий кодекс України | від 02.12.2010 № 2755-VI (Сторінка 19 з 54) — <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page19>

2.3.3.1.4 Кумулятивний метод

Річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання; - виробничого, за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) з використанням об'єкта.

2.4 Загальні показники ефективності використання основних фондів

2.4.1 Фондовіддача

Фондовіддача — відображає ефективність використання засобів праці:

$$\Phi_{\text{в}} = \frac{Q}{S}$$

Де: Q — обсяг випущеної продукції.

S — середньорічна вартість основних фондів.

Показує скільки гривень реалізованої продукції припадає на 1 гривню основних фондів.

2.4.2 Фондоємність

$$\Phi_{\text{ем}} = \frac{1}{\Phi_{\text{в}}} = \frac{3}{Q}$$

Показує скільки у вартісному відношенні основних фондів міститься випущеної продукції.

2.4.3 Фондоозброєність

$$\Phi_{\text{озб}} = \frac{S}{\text{Ч}}$$

Де: S — середньорічна вартість основних фондів.

$Ч$ — кількість працівників.

Фондоозброєність показує, яка частина вартості основних виробничих фондів припадає на одного працівника основної діяльності або одного робітника.

2.4.4 Задача

Завдання: визначити амортизаційні відрахування при терміні експлуатації — 5 років.

Початкова вартість = 40000 грн

$$H_a = \frac{1}{T} \cdot 100\%$$

$B_{\Pi} = 40000$ грн

$$B_{\text{лік}} = B_{\Pi} - B_{\text{л}}$$

$B_{\text{л}} = 4000$ грн

$$B_{\text{зал}} = 36000 \text{ грн}$$

$$A_{\text{річ}} = \frac{B}{T}$$

$$A_{\text{рік}} = \frac{36000}{5} \text{ грн} = 7200 \text{ грн}$$

Рік	$B_{\text{зал}}$	$A_{\text{річ}}$
1	40000	7200
2	32800	7200
3	25600	7200
4	18400	7200
5	11200	7200
Σ	4000	36000

$$H_a = 1 - \sqrt{\frac{B_{\text{л}}}{B_{\Pi}}} \cdot 100\% = \sqrt{\frac{4000}{40000}} \cdot 100\% = 36,91\%$$

$$A_{\text{річ}} = B_z \cdot H_a = 40000 \cdot 36,91\% = 4764 \text{ грн}$$